

C

Comparison of Musical Performance Styles between “Pleng Song Krueng” and “Western Musical Theater”

Kittipong Intharasamee^{1,*} and Anukul Rojanasuksomboon²

Received: September 8, 2021 Revised: May 19, 2022 Accepted: May 25, 2022

Abstract

This article aimed to compare the performance between “Pleng Song Krueng” and the Western musical theater. A comparative analysis was used to determine the similarities and differences of the performances in the queue shown on the stage. The results of the study revealed that the styles of the performances were similar and could be divided into 3 parts as follows: pre-performance, performance and finale. However, each part was presented in a different manner. Part 1: The musical theater had an overture and “Pleng Song Krueng” was used to perform Choi and Wah songs. Part 2: The musical theater was played with musical instruments and danced during the scene changes, and “Pleng Song Krueng” brought together the actors to tell the story in connection with the next scene. Part 3: The show’s epilogue was the climax of a similar story. While the performance of “Pleng Song Krueng” was developed from the central Thai folk song, musical theater evolved from Italian opera performances. As such - the styles of performances could be synonymous with one another as a means of entertainment although the cultural context of the performances differed.

Keywords: comparison, Pleng Song Krueng, musical theater, style

^{1,2} Department of Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

* Corresponding author. E-mail: kittipong_int@hotmail.com

เปรียบเทียบรูปแบบการแสดงระหว่าง “เพลงทรงเครื่อง” กับ “ละครเพลงของตะวันตก”

กิตติพงษ์ อินทร์ศรี^{1*} และ อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์²

วันรับบทความ: September 8, 2021 วันแก้ไขบทความ: May 19, 2022 วันตอบรับบทความ: May 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบของการแสดงเพลงทรงเครื่องกับละครเพลงตะวันตก (Musical Theatre) โดยวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างของการแสดงตามลำดับการปรากฏบนเวที ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบของการแสดงมีความเหมือนกัน คือ มีการแบ่งเป็น 3 ช่วง ช่วงก่อนเริ่มการแสดง ช่วงการแสดง และช่วงก่อนจบการแสดง ซึ่งแต่ละช่วงมีรายละเอียดในการนำเสนอแตกต่างกัน ช่วงที่ 1 ละครเพลง มีการบรรเลงโหมโรง เพลงทรงเครื่องมีการเล่นเพลงน้อยหรือบรรเลงเพลงวา ช่วงที่ 2 ละครเพลงบรรเลงดนตรี พร้อมเต้นรำระหว่างเปลี่ยนฉาก เพลงทรงเครื่องใช้นักแสดงเล่าเรื่องราวเชื่อมโยงฉากถัดไป ส่วนช่วงที่ 3 นำเสนอ จุดคลี่คลายของเรื่องราวเหมือนกัน ด้านความแตกต่าง คือ การแสดงเพลงทรงเครื่องพัฒนามาจากเพลงพื้นบ้าน ภาคกลางของไทย ส่วนละครเพลงพัฒนามาจากการแสดงอุปรากรของอิตาลี ดังนั้น แม้ว่าบริบททางวัฒนธรรม การแสดงแตกต่างกัน แต่รูปแบบของการแสดงสามารถเหมือนพ้องต้องกันได้ในฐานะสื่อสร้างความบันเทิง

คำสำคัญ: การเปรียบเทียบ เพลงทรงเครื่อง ละครเพลง รูปแบบ

^{1,2} ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* Corresponding author. E-mail: kittipong_int@hotmail.com

บทนำ

ละครเพลง (musical) เป็นศิลปะการละครประเภทหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ บ้านเมือง สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมในสังคม อีกทั้งเป็นเครื่องบันเทิงใจ และแฝงแง่คิดหรือมุมมองบางอย่างแก่ผู้ชมให้เกิดการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ อย่าง แยกคาย

วิลสัน (Wilson, 1998, p. 303) ได้อธิบายเกี่ยวกับละครเพลงไว้ว่า “เป็นการดำเนินเรื่องจากตัวละคร หนึ่งไปสู่อีกตัวละครหนึ่ง จากการร้องเดี่ยวไปสู่การร้อง 3 คน” มีการเต้นรำ บรรยายความรู้สึกตัวละคร สถานการณ์ ฉากเจรจาสามารถแสดงออกได้ในรูปแบบของเพลงต่าง ๆ

ส่วน เดียร์ (Deer, 2014) ได้กล่าวถึงขนบของละครเพลงตะวันตก สรุปความได้ว่า เรื่องราวแสดง เน้นเนื้อหาความรัก นิยาย แทรกตลกขบขัน ใช้ดนตรีบอกเล่าเรื่องราวผ่านตัวละครเข้าสู่บทเพลงและลดทอน การใช้บทสนทนาในสถานการณ์ที่ตัวละครหลีกเลี่ยงไม่ได้จึงต้องใช้เพลงอธิบายความรู้สึก กล่าวโดยสรุป ละคร เพลง เป็นสื่อการแสดงประเภทหนึ่งที่น่าเสนอเรื่องราวความรัก นิยายจินตนาการ ใช้ดนตรีในการขับเคลื่อน การแสดง เน้นบทร้องมากกว่าบทเจรจา และนักแสดงใช้เพลงร้องอธิบายแทนความรู้สึกตามสถานการณ์ของ ตัวละคร

เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับละครเพลงในสหรัฐอเมริกาช่วงศตวรรษที่ 20 คือ ละครเพลงส่วนใหญ่ดำเนินเรื่องราวเนื้อหาเบาสมองใกล้เคียงกับชีวิตจริง มีการนำเรื่องจากบทกวีหรือวรรณคดี มาดัดแปลงเป็นเนื้อเรื่อง ใช้ดนตรี บทร้อง แทรกบทเจรจา เต้นรำ ประกอบกับฉาก แสง เสียง เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและเทคนิคพิเศษ ตัวอย่างเช่น ละครเพลงเรื่อง West Side Story (ค.ศ. 1957), The Sound of Music (ค.ศ. 1959), South Pacific (ค.ศ. 1949), The King and I (ค.ศ. 1951) และ The Phantom of the Opera ได้ทำการแสดงยาวนานที่สุดจำนวน 7,486 รอบ (สุรินทร์ เมทะนี, 2550)

จากแนวคิดดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่า เพลงทรงเครื่องของไทยมีลักษณะใกล้เคียงกับแนวคิดของละคร เพลงข้างต้น กล่าวคือ มีการดำเนินเรื่องราวโดยใช้ดนตรี มีบทร้องแทรกบทเจรจา มุกตลก ละคร และนาฏศิลป์ เอนก นาวิกมูล (2550) ได้อธิบายรูปแบบของเพลงทรงเครื่องไว้ในหนังสือเพลงนอกศตวรรษ สรุปได้ว่า นักแสดง ต้องร้องเล่นเพลงฉ่อยก่อนจะแสดงเข้าเรื่อง อีกทั้งเรื่องราวมักจะถูกเอามาจากวรรณคดี การดำเนินเรื่องใช้กลอน เพลงฉ่อยตัดทำนองเล็กน้อย และนักแสดงแต่งตัวทรงเครื่องคล้ายลิเก เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน เรื่อง พระอภัยมณี ปีพุทธศักราช 2522 ของคณะแม่เหม อินทร์สวาท การแสดงจำเป็นต้องใช้ดนตรีวงปี่พาทย์ เพิ่มเติมจากเดิมมีเพียงการปรบมือให้จังหวะแทนเครื่องดนตรี

นอกจากนี้ นักคติชนวิทยาได้อธิบายการแสดงเพลงทรงเครื่องว่า “เป็นการแสดงเพลงฉ่อยที่พลิกเพลง เล่นเป็นเรื่องแบบละคร มีเวที ฉากพร้อมปี่พาทย์ร้องรับ” (สุกัญญา ภัทราชัย, 2542, น. 2427) ดังนั้น สรุปได้ว่า เพลงทรงเครื่อง เป็นเพลงพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่น่าเรื่องราวจากวรรณคดีมาดัดแปลงแต่งบทร้องในทำนอง เพลงฉ่อย ใช้วงปี่พาทย์บรรเลงประกอบการแสดงตามเนื้อหา อารมณ์และความรู้สึกของตัวละครถ่ายทอด

เรื่องราวจากการร้อง ทำทาง ลีลาของนักแสดง มีการแต่งกายคล้ายลิเกหรือตามบทบาทในเรื่อง รวมทั้งองค์ประกอบของฉากและเวที

ด้วยเหตุที่รูปแบบของเพลงทรงเครื่องและละครเพลงของตะวันตกมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน แต่เกิดขึ้นต่างพื้นที่ทางวัฒนธรรม และยุคสมัยปัจจุบันเพลงทรงเครื่องได้รับความนิยมน้อยกว่าละครเพลง สังเกตได้จากจำนวนรอบต่อเรื่องในการแสดงละครเพลงแต่ละครั้งมีจำนวนรอบการแสดงมากกว่า ทำให้ผู้เขียนมีความประสงค์ค้นคว้าเจาะลึกข้อมูลด้านความเป็นมา รูปแบบของการแสดงทั้ง 2 ประเภทว่ามีอิทธิพลหรือพัฒนาการร่วมกันหรือไม่ จากนั้นวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างโดยใช้ตารางเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการสร้างสรรค์การแสดง และยกระดับให้เป็นที่นิยมของคนในสังคมมากขึ้น ตลอดจนเป็นแนวทางการพัฒนาการแสดงละครเพลงพื้นบ้าน ทั้งนี้ ผู้เขียนแบ่งประเด็นการนำเสนอออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาตามขนบของการแสดง

ผู้เขียนศึกษาข้อมูลความเป็นมาตามหลักฐานที่ปรากฏทางประวัติศาสตร์ของการแสดงเพลงทรงเครื่องและละครเพลงของตะวันตก โดยอ้างอิงจากตำรา บทความ งานวิจัย และสัมภาษณ์บุคคล เป็นพื้นฐานในการศึกษาข้อมูลเพื่อประกอบการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการแสดงตามลำดับการปรากฏบนเวที

1.1 การแสดงละครเพลงของตะวันตก

ความเป็นมาของละครเพลงตะวันตก จารุณี หงส์จาร์ (2561) ศึกษาไว้ในงานวิจัยสรุปได้ว่า ละครเพลงมีพัฒนาการจากบทสวดบูชาเทพเจ้าของกรีกในปี 534 ก่อนคริสตกาล และปรากฏรูปแบบการแสดงชัดเจนในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 ว่ามีการพัฒนามาจากอุปรากร (opera) ของอิตาลี และจุลอุปรากร (operetta) ของฝรั่งเศส เช่น เรื่อง Die Fledermaus (ค.ศ. 1874) เรื่อง Merry Window (ค.ศ. 1905)

ส่วน วูลฟอร์ด (Woolford, 2013, p. 27) กล่าวว่า “จุลอุปรากรพัฒนามาจากอุปรากรชนหัวหรือโอเปร่าบูฟฟา (Opera Bouffe) ของฝรั่งเศส มีรูปแบบการร้องเพลงแบบโอเปร่าร่วมกับการแสดง และมีการเต้นประกอบการแสดงเรียกกันว่า โรแมนติก บัลเลตต์ (Romantic Ballet)” ดังนั้น จึงสันนิษฐานได้ว่า ละครเพลงพัฒนามาตั้งแต่อุปรากรราวคริสต์ทศวรรษ 1620 มีดนตรีเป็นส่วนสำคัญตลอดการแสดงเป็นการผสมผสานระหว่างดนตรีและละคร ใช้การร้องแทนบทพูดไม่มีบทเจรจา นักการละครตะวันตกพยายามพัฒนารูปแบบการแสดงละครเพลงด้วยจุดประสงค์หลักเพื่อความตื่นเต้นเร้าใจตลอดระยะเวลาในการแสดง

จารุณี หงส์จาร์ (2561, น. 11) กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับพัฒนาการของละครเพลงว่า “ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ละครเพลงตะวันตกพัฒนามาจากโวเดอวิลล์ (Vaudeville) เบอรัลเสก (Burlesque) และมินสเตรล (Minstrel Show)” ในช่วงสงครามกลางเมืองประมาณปีคริสต์ทศวรรษ 1895 เนื้อหาล้อเลียนสังคม หยาบโลน เหยียดสีผิว และถูกลดความโดดเด่นลงในช่วงต้นศตวรรษที่ 20

อย่างไรก็ตาม การแสดงขบขันล้อเลียน เนื้อหาเบาสมอง ประกอบด้วยการแสดงละครสั้น ๆ มีการล้อเลียนเรื่องเก่ายังคงปรากฏให้เห็นช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ประเภทเบอรัลเสก (ราชบัณฑิตยสภา, 2545)

การร้องเพลงเต้นโชว์ของหญิงสาวและการแสดงล้อเลียนรูปแบบของละครอื่น ๆ ส่วนมากจะเป็นละครตลกไปกษา และปิดท้ายละครคลายเครียด จุดเด่นของละครประเภทนี้ คือ ระบายเปลี่ยนผ้า

พัฒนาการสูงสุดของละครเพลงไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าสิ้นสุดเมื่อไร เนื่องจากในศตวรรษที่ 21 ละครเพลงยังคงเปิดการแสดงอย่างต่อเนื่อง เช่น ละครเพลงเรื่อง The Lion King (ค.ศ. 1997) ของจูเลีย เทย์มอร์ (Julie Taymor) และละครเพลงเรื่อง The Phantom of the Opera (ค.ศ. 1986) ของแอนดรูว์ ลอยด์ เวบเบอร์ (Andrew Lloyd Webber) จัดแสดงในสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคมถึงวันที่ 9 มิถุนายน 2556 ณ โรงละครเมืองไทยรัชดาลัย เอ็มทีอี

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ละครเพลงมีอายุกว่าร้อยปี แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ข้อมูลปรากฏชัดเจนถึง รูปแบบของการแสดง มีเพียงการสันนิษฐานโดยใช้บริบทการแสดงในสังคมช่วงเวลานั้น สังเกตได้จากจุดเริ่มต้น พยายามเลียนแบบละครกรีกมาเป็นการแสดงอุปรากร มีดนตรี บทร้อง ละคร ต่อมาพัฒนาเป็นจูลูอุปรากร โดยแทรกบทเจรจา การเต้นรำ เน้นเรื่องราวตลกขบขันเบาสมอง และพัฒนาเป็นละครเพลง เนื้อหาเรื่องราว สะท้อนชีวิตจริงมากขึ้น อีกทั้งการนำเรื่องจากบทกวี วรรณคดีมาดัดแปลงเป็นเนื้อร้อง ดนตรี เพลง บทร้อง และการเต้นรำ ประกอบกับแสง สี เสียง ฉาก และเทคนิคพิเศษ ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับการแสดงเพลง ทรงเครื่องของไทย

1.2 การแสดงเพลงทรงเครื่อง

เอนก นาวิกมูล (2527, น. 616) ได้รวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของการปรากฏชื่อ “เพลง ทรงเครื่อง” ว่า “เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราวพุทธศักราช 2425 หลักฐาน ในหนังสือ *เมืองในภาคอีสาน* ซึ่งพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาอุดรธานี (จิตร จิตตะยโสธร) จากการ บอกล่าของลูกหลานในปีพุทธศักราช 2443”

นอกจากหลักฐานการปรากฏชื่อแล้วนั้น “ที่มาของเพลงทรงเครื่องมีต้นเค้าจากเพลงน้อย ซึ่งปรับปรุง มาจากเพลงปรบไก่ เพลงโคราช เพลงเรือ” (มนตรี ตราโมท, 2540, น. 63) แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่า เกิดขึ้นเมื่อใด ขณะเดียวกัน สุกัญญา สุจนายา (2554) ให้รายละเอียดเพิ่มเติมด้านบุคคลว่า ผู้คิดค้นเพลง ทรงเครื่อง คือ นางทองดี ศิริสุวรรณ ซึ่งเป็นครูเพลงรุ่นเก่าที่มีชีวิตอยู่ช่วงประมาณรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6 ดัดแปลงเนื้อเรื่องและการแต่งกายมาจากละครชาตรี จึงสันนิษฐานได้ว่าเพลงทรงเครื่องน่าจะเกิดขึ้น ก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพียงแต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ข้อมูลปรากฏเป็นลายลักษณ์ จากการแสดงปรากฏชื่อหลักฐานว่าการแสดงเพลงทรงเครื่องมีรูปแบบชัดเจนในปีพุทธศักราช 2425

นอกจากนี้ การแสดงเพลงทรงเครื่อง เป็นการร้องเล่นสืบทอดกันมาปากต่อปากข้อมูลมุขปาฐะ ลักษณะ เด่นมีความเรียบง่ายในถ้อยคำ การร้อง และการแสดง เน้นความสนุกสนานเป็นหลัก (สุมาลย์ เรื่องเดช, 2526) จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลของเอนก นาวิกมูล (2527) เมื่อวันอาทิตย์ที่ 9 กรกฎาคม 2521 งานแก่นบน ที่วัดไทร เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กล่าวโดยสรุปว่า ก่อนเล่นเข้าเรื่องจะมีการร้องเพลงน้อยไประยะหนึ่ง

ก่อนจากนั้นนำกลอนเพลงฉ่อยมาร้องเดินเรื่อง แต่มีการตัดทำนองเล็กน้อย และใช้เพลงสองไม้ผสม ลักษณะการเล่นโต้ตอบแก้กันไปมาระหว่างชายหญิงเป็นชุดเพลง เรียกว่า “ตบ” ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะวงการเพลงพื้นบ้าน เช่น ตบกระได ตบกินหมาก เป็นต้น

จากที่มาของเพลงทรงเครื่องมีทั้งเพลงเล่าเรื่อง บทเพลงร้องเล่นระหว่างชายหญิงปะทะคารมนิยมเล่นตั้งแต่เก่าก่อน แล้วนำมาเข้าเรื่องราวตามวรรณคดี โดยนักแสดงรับบทบาทตัวละครต่าง ๆ นั้น มีการสืบทอดในยุคสมัยปัจจุบัน เช่น การแสดงเพลงทรงเครื่อง เรื่องสังข์ทอง งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร วันศุกร์ที่ 28 กรกฎาคม 2560 จัดแสดงโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

จากการพิจารณาข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การแสดงเพลงทรงเครื่องและการแสดงละครเพลงนั้นมีความเป็นมายาวนานกว่าร้อยปี ในประเด็นการส่งอิทธิพลให้แกกันหรือไม่นั้นยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจน เนื่องจากยังขาดหลักฐานยืนยันที่ประจักษ์ เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความเป็นมาของการแสดงทั้ง 2 ประเภทพบว่า ศิลปะการแสดงทั้งสองประเภทนี้เกิดขึ้นแบบวัฒนธรรมคู่ขนาน แตกต่างกันตรงพื้นที่ทางวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาจรูปแบบของการแสดงแล้วสามารถจำแนกรูปแบบของการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ 1. ช่วงก่อนเริ่มการแสดง (Pre-performance) 2. ช่วงการแสดง (Performance) และ 3. ช่วงก่อนจบการแสดง (Finale) การแสดงทั้ง 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

2. รูปแบบของการแสดง

รูปแบบของการแสดงหรือลำดับการแสดงที่ปรากฏบนเวที ตั้งแต่เริ่มต้นก่อนการแสดง ระหว่างการแสดง และช่วงท้ายก่อนการแสดงจบ ผู้เขียนได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากการเข้าชมการแสดงละครเพลงตะวันตก จากการดำเนินการจัดการแสดงของ ถกลเกียรติ วีรวรรณ (ผู้จัด) กรรมการผู้จัดการบริษัท ซีเนริโอ จำกัด จัดแสดง ณ โรงละครเมืองไทยรัชดาลัย เธียเตอร์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 3 เรื่อง คือ The Phantom of the Opera (ถกลเกียรติ วีรวรรณ, 2558) Beauty and the Beast (ถกลเกียรติ วีรวรรณ, 2556) และ The Lion King (ถกลเกียรติ วีรวรรณ, 2562)

ส่วนการแสดงเพลงทรงเครื่อง ผู้เขียนเก็บข้อมูลจากการมีส่วนร่วมและฐานะผู้กำกับเวที จำนวน 3 เรื่อง แสดงโดยแม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ (เกลียว เสรีจกิจ, 2553) ประกอบด้วย เพลงทรงเครื่องเรื่องพระอภัยมณี - จัดแสดง ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เพลงทรงเครื่องเรื่องสังข์ทอง (เกลียว เสรีจกิจ, 2560) และเรื่องนางสิบสอง-พระรถเมรี (เกลียว เสรีจกิจ, 2562) จัดแสดง ณ หอประชุมศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้สัมภาษณ์บุคคลผู้เชี่ยวชาญด้านละครเพลงของตะวันตก อาจารย์ดำเกิง วิฑูระปิยะศักดิ์ ศิลปินศิลปาธร สาขาศิลปะการแสดง ประจำปี 2562 ส่วนด้านเพลงทรงเครื่อง คือ แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ประจำปี 2539 รองศาสตราจารย์บัวผัน สุพรรณยศ ครูศิลปิน

และนักวิชาการเพลงพื้นบ้าน หัวหน้ากองส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ประกอบการวิเคราะห์และเปรียบเทียบ ดังนี้

2.1 รูปแบบของการแสดงละครเพลงตามลำดับการปรากฏบนเวที

รูปแบบของการแสดงละครเพลงเรื่อง The Phantom of the Opera รอบการแสดงวันที่ 9 พฤษภาคม 2556 ละครเพลงเรื่อง Beauty and the Beast รอบการแสดงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558 และ The Lion King รอบการแสดงวันที่ 10 ตุลาคม 2562 รอบแสดงเวลา 19.30 น. รูปแบบการแสดงที่ปรากฏบนเวทีตามลำดับแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ 1. ช่วงก่อนเริ่มการแสดง 2. ช่วงการแสดง 3. ช่วงก่อนจบการแสดง ดังแสดงในตารางที่ 1 2 และ 3

ตารางที่ 1 รูปแบบของละครเพลงตามลำดับการปรากฏบนเวที (ก่อนเริ่มการแสดง)

รูปแบบ (ช่วง)	The Phantom of the Opera	Beauty and the Beast	The Lion King
1. ก่อนเริ่มการแสดง	มีโหมโรง (overture) บรรเลงดนตรีในการสร้างบรรยากาศเรื่องราวชวนพิศวง โดยการนำดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงทั้งหมดในเรื่องมาร้อยเรียงใหม่ และฉากบนเวทีบอกเล่า The Stage of the Paris Opera House (1911) ก่อนเข้าสู่ฉากเริ่มต้นประมุขลิขงในโรงละครใช้วงออร์เคสตรา (orchestra)	มีโหมโรงบรรเลงดนตรีบรรยากาศงานเลี้ยงเต้นรำเครื่องดนตรีใช้วงออร์เคสตราบรรเลง ประกอบด้วยไวโอลิน คีย์บอร์ด คลาริเน็ต ฮอว์น กลอง จากนั้นเข้าสู่บทนำ (prologue) ใช้เสียงจากหลังม่านการแสดง (voice over) ก่อนเข้าเรื่องราว	นักดนตรีแบ่งเป็นฝั่งชายและขวา ตีกลองพื้นเมืองให้บรรยากาศเหมือนผู้ชมเข้าสู่ดินแดนทุ่งหญ้าสะวันนาก่อนจะเริ่มฉากแรกเพลงเปิดการแสดงคือ “Circle of life” ซึ่งเป็นเพลงหลักของเรื่อง ประกอบกับวงออร์เคสตราบรรเลง

จากข้อมูลการลงพื้นที่จะเห็นได้ว่า ช่วงก่อนเริ่มการแสดง ละครเพลงทั้ง 3 เรื่อง เริ่มต้นด้วยการโหมโรงรวมทำนองดนตรีสะท้อนสาระของแก่นเรื่อง และสร้างบรรยากาศของเรื่องราวให้แก่ผู้ชม อีกทั้งสอดแทรกบทนำเป็นการแสดงเกริ่นก่อนแสดงเข้าเรื่องราว มัทนี รัตนิน (2546, น. 227) กล่าวว่า “ดนตรีโหมโรงก่อนเปิดฉากเป็นการสร้างบรรยากาศและเสริมให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ร่วมกับการแสดง”

ตารางที่ 2 รูปแบบของละครเพลงตามลำดับการปรากฏบนเวที (การแสดง)

รูปแบบ (ช่วง)	The Phantom of the Opera	Beauty and the Beast	The Lion King
2. ระหว่างการแสดง (เนื้อเรื่องและการเปลี่ยนฉาก)	เรื่องราวมาจากนวนิยายเรื่อง “Le Fantôme de l’Opéra” ของนักเขียนฝรั่งเศส กัสตง เลอรูซ์ ว่าด้วยเรื่องราวความรักสามเส้าในโรงอุปรากร แอนดรูว์ ลอยด์ เว็บเบอร์ ได้นำมาดัดแปลงเป็นละครเพลงระหว่างดำเนินเรื่อง ฉากถูกเปลี่ยนในความมืด เช่น ฉาก 5 Beyond the lake ไปยังฉาก 6 the Next Morning นักแสดงรับบทแฟนธอมและคริสตินร้องเพลงไประหว่างนั้น เชิงเทียน เอฟเฟคควันลอยขึ้น เปลี่ยนไปพร้อมกัน และฉากที่เป็นจุดเด่น คือ แชนเดอเลียร์ อุปกรณ์ฉากที่โด่งดังจนกลายเป็นสัญลักษณ์ก่อนจบองก์ 1 เมื่อแฟนธอมรู้ว่า คริสตินรักอยู่กับราอูล ทำให้โกรธจนแทบคลั่ง และทำให้ แชนเดอเลียร์ตกลงมาบนเวที	เรื่องราวความรักแนวคลาสสิกระหว่างเบลล์หญิงสาวแสนสวยกับเจ้าชายรูปงามในร่างอสูรของดิสนีย์ ดัดแปลงและกำกับการแสดงโดยร็อบ รอท (Rob Roth) เป็นละครเพลงเรื่อง โฉมงามกับเจ้าชายอสูร การดำเนินเรื่องระหว่างเปลี่ยนฉากใช้นักแสดงเต้นรำ ประกอบเพลงร้ายรำพร้อม กับเปลี่ยนฉากในเรื่องไปพร้อม ๆ กัน เช่น องก์ 1 ฉาก 6 ใช้เพลง Home เพื่อเชื่อมการเปลี่ยนฉากไป ฉาก 7 เพลง Gaston เป็นช่วงที่นักแสดงหนุ่มมวลเต้นรำพร้อมกับด้านหลังเปลี่ยนเป็นฉากปราสาทของอสูร	เรื่องราวความรักของสิงโตเจ้าป่ากับลูกจากภาพยนตร์ แอนิเมชัน ของดิสนีย์ ดัดแปลงเป็นละครเพลงโดยจูลี เทย์มอร์ ระหว่างดำเนินเรื่องการเปลี่ยนฉากองก์ 1 และองก์ 2 ไม่มีการดับไฟมืด ใช้วิธีการนักแสดงหนุ่มมวลเคลื่อนย้ายฉากตัวละครหลักเล่าเรื่องราว และใช้แสงเปลี่ยนพร้อมกัน เช่น องก์ 1 ฉาก 10 The Gorge เปลี่ยนเป็น ฉาก 11 Pride Rock

รูปแบบการนำเสนอช่วงการแสดงดังกล่าวของละครเพลง มีลักษณะแก่นเรื่องคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ แก่นเรื่องสืบทอดมาจากนวนิยายหรือวรรณกรรม จากการสัมภาษณ์ ดำเกิง ชูตะปิยะศักดิ์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 พฤศจิกายน 2564) ให้ข้อมูลเรื่องราวของละครเพลงต้นศตวรรษที่ 21 ว่า ละครเพลงส่วนใหญ่นิยมดัดแปลงเรื่องราวจากนวนิยายความรัก เน้นบทร้องมากกว่าบทเจรจา มีการนำเสนอทั้งเทคนิคการแสดงผสมการเปลี่ยนฉาก และเรื่องราวจะคลี่คลายก่อนจบการแสดงไม่กี่นาที

ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับละครเพลงช่วงก่อนจบการแสดง กล่าวคือ ผู้กำกับมีจุดมุ่งหมายที่จะแสดงความคิดหลักเป็นแก่นหรือหัวใจของเรื่อง กลวิธีการเล่าเรื่องตามความสำคัญของลำดับเหตุการณ์ พบว่าจุดคลี่คลายของเรื่องนั้นมักอยู่ในฉากสุดท้ายหรือก่อนสุดท้าย ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 รูปแบบของละครเพลงตามลำดับการปรากฏบนเวที (ก่อนจบการแสดง)

รูปแบบ (ช่วง)	The Phantom of the Opera	Beauty and the Beast	The Lion King
3. ก่อนจบการแสดง	ฉากสุดท้ายเป็นจุดคลี่คลายของตัวละครคริสติน แฟนธอม และราอูล องค์กร 2 ฉาก 9 Beyond the Lake การพบกันครั้งสุดท้าย คริสตินยอมเสียสละเพื่อช่วยชีวิตราอูล โดยก้มจูบแฟนธอมอย่างไม่รีงเกรง ทำให้แฟนธอมที่พิการทั้งร่างกายและจิตใจได้รับความสุขอย่างแท้จริงเป็นครั้งแรกในชีวิตแฟนธอม จากนั้นตัดลิ้นใจปลดปล่อย คริสตินและราอูลเป็นอิสระ	ฉากสุดท้ายเป็นจุดคลี่คลายของตัวละคร เบลล์และอสูรในองค์กร 2 ฉาก 9 Beauty and the beast (reprise) เป็นฉากระหว่างเบลล์กับอสูร ได้พิสูจน์รักแท้ จากนั้นอสูรกลายเป็นเจ้าชายตามปกติ และของใช้ที่ถูกลบภายในบ้านกลับมามีชีวิตปกติอีกครั้ง จากนั้นผ่านละครเวทีปิดลง	องค์กร 2 ฉาก 7 Pride Rock ฉากสุดท้ายเป็นจุดคลี่คลายหลังจากการต่อสู้ระหว่างสการ์กับซิมบ้าได้รับชัยชนะ เหล่าสัตว์ทั้งหลายร่วมเต้นรำ และภาพความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมาอีกครั้ง และผ่านการแสดงปิดลง

การแสดงละครเพลงฉากก่อนสุดท้าย จะเป็นการคลี่คลายเรื่องราวทั้งหมด สะท้อนความคิดและประเภทของละคร เช่น แนวโคกนาฏกรรม ตัวละครหลักได้เรียนรู้ชะตากรรม การพลัดพรากคู่รักแต่ได้สัมผัสความรักอันบริสุทธิ์ เรื่อง The Phantom of the Opera และคลี่คลายประเภทสุขนาฏกรรมแบบโรมานซ์ มีคำตอบหมดไม่เหลือข้อสงสัยไว้ตามตัวอย่าง เรื่อง Beauty and the Beast และ The Lion King

2.2 รูปแบบของการแสดงเพลงทรงเครื่องตามลำดับการปรากฏบนเวที

จากการสัมภาษณ์ บัณฑิต สุพรรณยศ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 กุมภาพันธ์ 2565) รูปแบบของการแสดงเพลงทรงเครื่องแบบโบราณ (สมัยรัชกาลที่ 5) มีการเล่นเพลงฉ่อย โหมโรงปี่พาทย์ก่อนแสดงจากนั้นจึงแสดงเข้าเรื่อง แต่ยุคสมัยปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนตามแต่วัตถุประสงค์ของผู้จัด คำนึงความเหมาะสมของระยะเวลาและสถานที่ในการจัดแสดงเป็นหลัก

สรุปได้ว่า รูปแบบของการแสดงเพลงทรงเครื่องมี 2 รูปแบบ คือ ยึดถือตามแบบโบราณและปรับเปลี่ยนความเหมาะสมตามสมัยนิยมปัจจุบัน ผู้เขียนเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมจากการชมการแสดงและตำแหน่งผู้กำกับเวที ซึ่งมีการแสดงตามลำดับการปรากฏบนเวที ดังนี้

การแสดงเพลงทรงเครื่องเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อ จัดแสดงในงาน “เดินตามรอยครู เชิดชูเพลงเก่า” ครั้งที่ 4 วันที่ 6 กรกฎาคม 2553 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เรื่องสังข์ทอง แสดงวันที่ 28 กรกฎาคม 2560 และเรื่องนางสิบสอง-พระรถเมรี แสดงวันที่ 14 กันยายน 2562 ณ หอประชุม ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) รูปแบบของการแสดงตามลำดับแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ 1. ช่วงก่อนเริ่มการแสดง 2. ช่วงการแสดง 3. ช่วงก่อนจบการแสดง ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รูปแบบของเพลงทรงเครื่องตามลำดับการปรากฏบนเวที (ก่อนการแสดงเริ่ม)

รูปแบบ (ช่วง)	พระอภัยมณี	สังข์ทอง	นางสิบสอง-พระรถเมรี
1. ก่อนเริ่มการแสดง (การไหว้ครูเกิดขึ้น บริเวณหลังเวที ไม่ปรากฏให้ผู้ชมเห็น)	พิธีกรกล่าวนำสู่การแสดง เพลงทรงเครื่อง ปี่พาทย์ ทำเพลงวา คือ เพลงไทย ประเภทเพลงหน้าพาทย์ บรรเลงเพื่อให้ผู้ชมรู้ว่ากำลัง จะเริ่มการแสดง ประกอบ ด้วยเครื่องดนตรีไทยดังนี้ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ปี่ ใน ตะโพน กรับ และฉิ่ง เมื่อบรรเลงจบ ม่านการแสดงเปิดออก นักแสดงบทพระอภัยมณี และศรีสุวรรณ ในฉาก 1 หาดทราย จากนั้นเริ่มร้อง เพลงฉ่อยเข้าเรื่อง	หลังจากไหว้ครูหลังเวที เสร็จเรียบร้อย นักแสดง หม่อมวลร้องเล่นเพลงฉ่อย บทประ (ก่อนแสดงเรื่อง สังข์ทอง) มีตับกระโด ตับคูหมา ตับกินหมาก ทั้งหมดนี้เป็นเพลงโต้ตอบ ระหว่างชายหญิง และใน บทสุดท้ายจะเป็นการเชิญ ชวนเล่นเข้าเรื่อง จากนั้น วงปี่พาทย์บรรเลงเพลง วา เปิดการแสดงฉาก 1 กระท่อมตายายกลางป่า	การแสดงเริ่มจากพิธีกร กล่าวนำเข้าสู่การแสดง เพลงทรงเครื่อง จากนั้น ปี่พาทย์ทำเพลงวา ม่าน การแสดงเปิดขึ้นปรากฏ ภาพกระท่อมทรุดโทรม บนจอโปรเจกเตอร์พื้น หลังเวที ฉาก 1 กระท่อม เศรษฐีตยาก นักแสดง รับบทเศรษฐีและภรรยา เริ่มร้องเพลงฉ่อย

จากการสังเกตพบว่า การแสดงเพลงทรงเครื่องจะเริ่มหลังจากไหว้ครูเรียบร้อยแล้ว พิธีกรทำหน้าที่ประกาศนำเข้าสู่การแสดง เริ่มจากอธิบายเรื่องราวโดยย่อจากเนื้อเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อ ดัดแปลงจากวรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี ของบรมครูสุนทรภู่ ซึ่งเหมือนกันกับการแสดงเพลงทรงเครื่องเรื่อง นางสิบสอง-พระรถเมรี ขณะเดียวกันการสืบทอดขนบโบราณ ยังคงปรากฏในเพลงทรงเครื่องเรื่อง สังข์ทอง

เมื่อการแสดงเริ่มขึ้น นักแสดงร้องเพลงฉ่อยดำเนินเรื่องราวตามบทละคร มีบางช่วงแทรกมุขตลก การประพันธ์บทตัวละครหม่อมวลบางครั้งต้องร้องเนื้อหาทำนองเพลงหงส์ทอง เพลงอีแซว เพลงผีฟ้า ซึ่งมีจำนวนไม่มากยังคงยึดแกนหลักเป็นเพลงฉ่อย ตัวอย่างเช่น บทละครเพลงทรงเครื่องเรื่องนางสิบสอง-พระรถเมรี รองศาสตราจารย์บัวผัน สุพรรณยศ ผู้ประพันธ์และเรียบเรียงบทประพันธ์ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากเอกสารลายลักษณ์และมุขปาฐะในเพลงพื้นบ้าน สรุปเนื้อหาและรูปแบบตามตารางที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 5 รูปแบบการแสดงเพลงทรงเครื่องตามลำดับการปรากฏบนเวที (การแสดง)

รูปแบบ (ช่วง)	พระอภัยมณี	สังข์ทอง	นางสิบสอง-พระรถเมรี
2. การแสดง (เนื้อเรื่องและ การเปลี่ยนฉาก)	ประพันธ์บทแสดงโดย แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ เริ่มต้นจากบิดาไม่พอใจ พระอภัยมณีจึงขับไล่ออก จากวัง เนื่องจากวิชาเป่าปีที่ ร่ำเรียนมา ซึ่งความต้องการ ของบิดาคือวิชาการเมืองการ ปกครอง ในฉาก 1 หาดทราย ตัวละครพระอภัย- มณี และศรีสุวรรณ การ เปลี่ยนฉากในเรื่องนักแสดง เดินเข้า-ออกทางฝั่งซ้าย และขวาของเวที และใช้ บทเจรจาจากล่าวถึงสถานที่ ใหม่ตามเหตุการณ์ของเรื่อง แทนการเคลื่อนย้ายฉาก ออก เนื่องจากฉากในเรื่อง มีลักษณะตายตัวไม่สามารถ เคลื่อนย้ายได้	เนื้อเรื่องดัดแปลงจาก นิทานประพันธ์หรือ เพลงฉ่อยโดยมณฑล อโหสิ เปิดเรื่องจากนาง จันทร์เทวีถูกไล่ออกมา อยู่ในป่า เพราะคลอดลูก ออกมาเป็นหอยสังข์ และ ถูกใส่ความว่ากาลีบ้าน กาลีเมือง จนมาพบกับตา และยายช่วยเลี้ยงดู ใน ฉาก 1 กระท่อมตายาย กลางป่า การเปลี่ยนฉาก ในเรื่อง ฉายภาพสถานที่ บนจอโปรเจกเตอร์พร้อม กับปีพาทย์บรรเลง ส่วน การเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ การแสดงระหว่างฉาก จะเป็นหน้าที่ผู้ดูแลเวที	เนื้อเรื่องดัดแปลงจากนิทาน พื้นบ้านเรื่องพระรถเมรี เปิด เรื่องฉาก 1 กระท่อมเศรษฐี ตักยาก ตัวละครเศรษฐีและ ภรรยา ร้องเพลงฉ่อย ถึง ความตกทุกข์ได้ยาก มีลูกต้อง ดูแลสิบสองคน การเปลี่ยน ฉากใช้ภาพแสดงสถานที่ ปรากฏบนจอโปรเจกเตอร์ และปีพาทย์บรรเลง นักแสดงจะเจรจาจากล่าวถึง สถานที่ที่เปลี่ยนไปและ ร้องเพลงเข้าเรื่อง

ข้อค้นพบข้างต้นสรุปได้ว่า เนื้อเรื่องในการแสดงเพลงทรงเครื่องนำมาจากวรรณคดี นิทาน คัมภีร์ชาติก
ดัดแปลงเป็นเนื้อร้องทำนองเพลงฉ่อยเป็นหลัก และทำนองเพลงพื้นบ้านชนิดอื่นเช่น เพลงเต็นกำ ในฉาก 1
กระท่อมเศรษฐีจาก ทำนองเพลงอีแซว ในฉาก 2 กลางป่า ในการแสดงเพลงทรงเครื่องเรื่อง นางสิบสอง-
พระรถเมรี การเปลี่ยนฉากใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ส่งสัญญาณภาพบนโปรเจกเตอร์แทนการใช้ฉากเสมือน
จริงประกอบการแสดง และนักแสดงดับบทเจรจาจากล่าวถึงสถานที่ก่อนจะร้องเพลงฉ่อยเข้าเรื่องตามบทประพันธ์

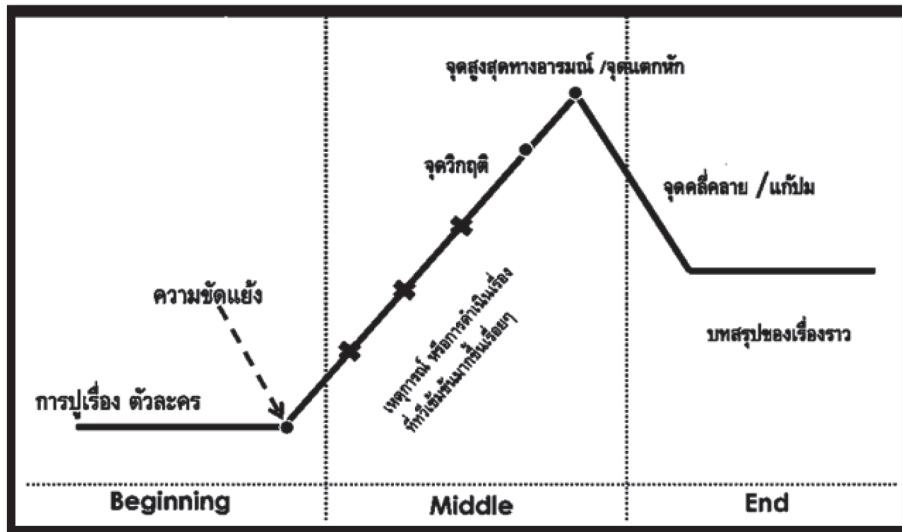
จากการสัมภาษณ์ เกลียว เสรีจกิจ หรือแม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 สิงหาคม
2564) ให้ข้อมูลการแสดงเพลงทรงเครื่อง สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านนำเรื่องราวมาจากวรรณคดี นิทาน
นำมาดัดแปลงใส่ทำนองเพลง ฟ่อเพลง แม่เพลงร้องเล่นโต้ตอบกัน จุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง ความสุข
ความสนุกสนาน ช่วงท้ายเรื่องจะเป็นบทสรุปเรื่องราวทั้งหมดก่อนจบการแสดง ดังนั้น กล่าวได้ว่า การแสดง
เพลงทรงเครื่อง มีจุดคล้ายคลึงกับความขัดแย้งของเรื่องราวทั้งหมดจัดลำดับอยู่ในช่วงท้ายก่อนจบการแสดง
ดังตัวอย่างในตารางที่ 6 ดังนี้

ตารางที่ 6 รูปแบบการแสดงเพลงทรงเครื่องตามลำดับการปรากฏบนเวที (ก่อนจบการแสดง)

รูปแบบ (ช่วง)	พระอภัยมณี	สังข์ทอง	นางสิบสอง-พระรถเมรี
3. ก่อนจบการแสดง	ฉาก 7 เกาะแก้วพิสดาร เป็นจุดคลี่คลายเรื่องราว ตัวละครหลักพระอภัยมณี โยคี นางผีเสื้อ และนักแสดงหมู่ มวล การรำพึงรำพันของนางผีเสื้อที่มีความรักต่อพระอภัยมณี แต่โยคีเป็นผู้ชี้ชะตาให้กระจ่างแก่นางผีเสื้อว่ายักษ์กับมนุษย์ไม่สามารถร่วมรักกันได้ จึงร้ายมนต์ขับไล่ทำให้นางผีเสื้อเจ็บปวดร่างกายจึงหนีกลับไปปีพาทย์ทำเพลงรัวแล้วเพลงเชิด จบการแสดง	ฉาก 7 ท้องพระโรง เป็นจุดคลี่คลายเรื่องราวตัวละครหลัก สังข์ทอง รจนา ท้าวสามล และนักแสดงหมู่ มวล ฉากนี้อำมาตย์ออกมาเล่าถึงชัยชนะของพระสังข์ในการแข่งขันตีกลีกับหกเขย ทำให้ท้าวสามลยอมรับพระสังข์ในรูปเงาะ และจัดงานพิธีสมโภชเมือง จากนั้นร้องเพลงฉ่อยแทรกหลักคำสอนแฝงแนวคิดก่อนจบการแสดง	ฉาก 7 กลางป่า เป็นจุดคลี่คลายเรื่องราว ตัวละครหลักพระรถเสน เมรี ฉากนี้หลังจากพระรถเสนขโมยห่อดวงตาของแม่และป่า กลับคืนเสรีจจึงรีบหนีเมรีจากวัง เมรีตื่นขึ้นมาจากอาการเมาสุรา ก็พยายามไล่ตามแต่ไม่สามารถตามทันจึงตัดพ้อก่อนสิ้นใจ ร้องทำนองอีแซวโคก ดนตรีบรรเลงเพลงโอด ก่อนนักแสดงเดินเข้าหลังฉากและจบการแสดง

การนำเสนอจุดคลี่คลายของการแสดงเพลงทรงเครื่อง ส่วนใหญ่จะปรากฏขึ้นช่วงก่อนจบการแสดง จากตารางการเปรียบเทียบข้างต้น เรื่องพระอภัยมณี และเรื่องนางสิบสอง-พระรถเมรี เป็นแนวโคกนาฏกรรม แฝงแง่คิดเรื่องความรักของผู้หญิง มีผู้ชายเป็นมนุษย์และผู้หญิงเป็นยักษ์ ซึ่งการดำเนินเรื่องถึงจุดคลี่คลายดังกล่าวนี้มีความคล้ายคลึงกันกับการแสดงละครเพลงของตะวันตกเช่นกัน

จากการวิเคราะห์รูปแบบการแสดงตามลำดับการปรากฏบนเวทีของการแสดงทั้ง 2 ชนิด พบว่าการแสดงเพลงทรงเครื่องและการแสดงละครเพลง มีรูปแบบของการแสดงแต่ละช่วงคล้ายคลึงกัน หากวิเคราะห์ตามแนวคิดของสุภัทธร พันธุ์ประภาพ ตั้งแต่ก่อนเริ่มเรื่องจนกระทั่งจบการแสดง ดังแผนผังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนผังการวางโครงเรื่องของละคร
ที่มา: (สุวภัทร พันธุ์ประภาพร, 2562, สไลด์ 8)

จากแผนผังดังกล่าว พบว่า การวางโครงเรื่องของเพลงทรงเครื่องและละครตะวันตก มีกลวิธีลำดับเรื่องราวคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การเปิดเรื่องเป็นการปูพื้นฐานของเรื่อง แนะนำตัวละครเอก ตัวขัดแย้งหรือตัวอุปสรรค ความสัมพันธ์ของตัวละคร บรรยากาศของเรื่อง สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ก่อนเหตุการณ์แปลกใหม่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทุกการกระทำของตัวละครเอกต้องมีความสำคัญต่อเรื่อง ตามการปรากฏช่วงสุดท้ายเมื่อทุกอย่างคลี่คลายและจบลง

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นมาและรูปแบบของการแสดงตามลำดับการปรากฏบนเวที สรุปได้ว่า ความเป็นมาของการแสดงเพลงทรงเครื่องและละครเพลงตะวันตก ไม่ส่งอิทธิพลให้แก่กัน แต่มีความสอดคล้องต่อกันด้านรูปแบบของการแสดง ซึ่งรายละเอียดบางช่วงแตกต่างกันออกไปตามชนบทพื้นที่ทางวัฒนธรรมการแสดง ดังตารางที่ 7 ดังนี้

ตารางที่ 7 วิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นมา รูปแบบของการแสดงเพลงทรงเครื่องและละครเพลงตะวันตก

การแสดง/รูปแบบ	ความเหมือน	รายละเอียดที่แตกต่าง
ความเป็นมาของการแสดง	ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจน	<u>ละครเพลง</u> พัฒนาการจากบทสดบุชชาเทพเจ้าของกรีกปี 534 ก่อนคริสตกาล ปรากฏรูปแบบรายละเอียดของการแสดงชัดเจนในศตวรรษที่ 20 สหรัฐอเมริกา <u>เพลงทรงเครื่อง</u> พัฒนามาจากการละเล่นเพลงปอบโก้ เพลงฉ่อย เกิดขึ้นก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ยังไม่ีหลักฐานปรากฏชัดเจน ข้อหลักฐานที่ระบุรูปแบบการแสดงเพลงทรงเครื่อง ปรากฏปีพุทธศักราช 2425
ช่วงก่อนเริ่มการแสดง	มีการแสดงโหมโรงก่อนเริ่ม	<u>ละครเพลง</u> นำทำนองเพลงในละครทั้งหมดมาปรับแต่งเรียบเรียงใหม่บรรเลงสร้างบรรยากาศก่อนเริ่มเรื่อง <u>เพลงทรงเครื่อง</u> ปีพาทย์บรรเลงเพลงวา ซึ่งไม่เกี่ยวกับเพลงในละครบรรเลงก่อนเริ่มเรื่อง เพื่อให้สัญญาณว่า การแสดงกำลังจะเริ่ม และใช้การเล่นเพลงฉ่อยโต้ตอบก่อนแสดงเข้าเรื่อง
ช่วงการแสดง (เนื้อหาและการเปลี่ยนฉาก)	เรื่องราวส่วนใหญ่ดัดแปลงมาจากบทกวี วรรณคดี นวนิยาย นิทาน ของแต่ละท้องถิ่น มาสร้างสรรค์เป็นบทแสดง	<u>ละครเพลง</u> นักแสดงร้องเพลง เดินรำ บรรเลงดนตรี ไปพร้อมกับการเปลี่ยนฉากโดยนักแสดงหนุ่มมวล์เป็นผู้เคลื่อนย้าย และเทคนิครอกกลิ้งไฟฟ้า <u>เพลงทรงเครื่อง</u> ใช้นักแสดงเล่าเรื่องแทนการเปลี่ยนฉาก และบรรเลงดนตรีพร้อมกับผู้ควบคุมเวทีทำหน้าที่เคลื่อนย้ายฉากอุปกรณ์ประกอบฉาก
ช่วงก่อนจบการแสดง (ข้อคิดและแก่นเรื่องหลัก)	นำเสนอจุดคลี่คลายของเรื่องไว้ในช่วงสุดท้ายก่อนจบ	ไม่มี เนื่องจากการคลี่คลายของเรื่องราวทั้งสองประเภทมีทั้งโศกนาฏกรรมและสุขนาฏกรรม

จากการวิเคราะห์ตารางเปรียบเทียบรูปแบบของการแสดงเพลงทรงเครื่องกับละครเพลงตะวันตก พบว่า แต่ละช่วงของการแสดงตามลำดับการปรากฏบนเวทีนั้นมีความคล้ายคลึงกัน เช่น เนื้อเรื่องจากการดัดแปลงนวนิยาย วรรณคดี และนิทานต่าง ๆ สู่การสร้างสรรคเป็นบทแสดงในรูปแบบเพลงร้อง แทรกบทเจรจา มีดนตรี การเต้นรำ เริ่มต้นจากโหมโรงก่อนเข้าเรื่อง วิธีการเปลี่ยนฉาก แฝงข้อคิดและแก่นเรื่องในช่วงท้ายก่อนจบ นอกจากนี้จะเป็นแนวทางการสร้างสรรคแล้วยังเป็นการสร้างความมั่นคงของตัวบทวรรณกรรม

บทสรุป

ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นมา รูปแบบของการแสดงในบทความนี้ คือ ละครเพลงปรากฏขึ้นตั้งแต่ก่อนคริสตศักราช เพียงแต่ระบุชี้ชัดตามหลักฐานในยุคศตวรรษที่ 16 ว่าพัฒนามาจากอุปรากร จุลอุปรากร จนกลายเป็นละครเพลงในศตวรรษที่ 21 คาดว่าละครเพลงยังคงแบ่งประเภทออกไปอีกมากมาย คล้ายกับเพลงทรงเครื่องพัฒนามาจาก เพลงปรบไก่ เพลงฉ่อย ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง รูปแบบของการแสดงสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ช่วงก่อนเริ่มการแสดง มีการแสดงโหมโรงบรรเลงดนตรีหรือเล่นเพลงฉ่อยก่อนเข้าเรื่อง จากนั้นในช่วงแสดง ดัดแปลงเรื่องราวจากวรรณกรรมเป็นบทร้อง ใช้เทคนิครอกกลิ้งไฟฟ้า เปลี่ยนฉาก และแทรกข้อคิดของแก่นเรื่องในช่วงก่อนจบการแสดง

การแสดงเพลงทรงเครื่องกับละครเพลงของตะวันตก มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างรูปแบบของการแสดงตามลำดับการปรากฏบนเวที กล่าวคือ รูปแบบที่คล้ายคลึงนี้ปราศจากอิทธิพลการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมการแสดงซึ่งกันและกัน เมื่อทบทวนประวัติความเป็นมาของการแสดงเพลงทรงเครื่องและละครเพลงตะวันตกแล้ว จะเห็นได้ว่า ศิลปะการแสดงทั้งสองประเภทเกิดขึ้นแบบคู่ขนาน และยังคงมีการพัฒนารูปแบบการแสดงอย่างต่อเนื่อง สืบเนื่องได้จากการจัดแสดงละครเพลงและเพลงทรงเครื่องในวาระต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอตามบริบทโลกาภิวัตน์ของสังคม การวิเคราะห์เปรียบเทียบในบทความนี้ สามารถเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่สนใจจะสร้างสรรค์การแสดงเพลงทรงเครื่องและละครเพลงตะวันตกปรับประยุกต์ใช้ เพื่อยกระดับความนิยมการแสดงและสืบทอดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ในฐานะสื่อสร้างความบันเทิงแก่สังคม

บรรณานุกรม

เกลียว เสรีจกิจ. (ผู้แสดงนำ). (2553, 6 กรกฎาคม). พระอภัยมณี (พ.ศ. 2553) [เพลงทรงเครื่อง]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

เกลียว เสรีจกิจ. (ผู้แสดงนำ). (2560, 28 กรกฎาคม). เรื่องสังข์ทอง (พ.ศ. 2560) [เพลงทรงเครื่อง]. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

เกลียว เสรีจกิจ. (ผู้แสดงนำ). (2562, 14 กรกฎาคม). นางสิบสอง-พระรถเมรี (พ.ศ. 2562) [เพลงทรงเครื่อง]. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

จารุณี หงส์จารุ. (2561). *ชุมชนนิพนธ์นาฏยดุริยางค์: “ธีรราชา” นวัตกรรมละครเพลงร่วมสมัยไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุริยางค์บัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/73160>

ถกลเกียรติ วีรวรรณ (ผู้จัด). (2556, 9 พฤษภาคม). Beauty and the Beast [ละครเวที]. กรุงเทพฯ: โรงละครเมืองไทยรัชดาลัย เธียเตอร์.

ถกลเกียรติ วีรวรรณ. (ผู้จัด). (2558, 28 กุมภาพันธ์). The Phantom of the Opera [ละครเวที]. กรุงเทพฯ: โรงละครเมืองไทยรัชดาลัย เธียเตอร์.

ถกลเกียรติ วีรวรรณ (ผู้จัด). (2562, 10 ตุลาคม). The Lion King [ละครเวที]. กรุงเทพฯ: โรงละครเมืองไทยรัชดาลัย เธียเตอร์.

มนตรี ตราโมท. (2540). *การละเล่นของไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิมพ์ศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.

มัทนี รัตติน. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการกำกับการแสดงละครคอนเวที*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสภา. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สุกัญญา ภัทรราชย์. (2542). เพลงทรงเครื่อง. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 6* (น. 2427-2429). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สุกัญญา สุจฉายา. (2554). เพลงทรงเครื่อง. ใน *โครงการเพาะกล้าพันธุ์เก่งเพลงพื้นบ้าน รุ่นที่ 2* [สูจิบัตร] (น. 15). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

สุมาลย์ เรืองเดช. (2526). เพลงพื้นบ้าน. *วัฒนธรรมไทย*, 22(1-12), 41-46.

สุวภัทร พันธุ์ภพ. (2562). *เอกสารประกอบวิชาศิลปะการละคร 1* [เพจเว็บบล็อก]. สืบค้นจาก <https://fineart.msu.ac.th/e-documents/myfile/การวิเคราะห์วรรณกรรมบทละคร.pdf>

สุรินทร์ เมทะนี. (2550). ถนนรอดเวย์. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://web.archive.org/web/20070320125959/http://www.birddancebangkok.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=232321>

เอนก นาวิกมูล. (2527). *เพลงนอกคตวรรษ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

เอนก นาวิกมูล. (2550). *เพลงนอกศตวรรษ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มติชน.

Deer, J. (2014). *Directing in musical theatre: An essential guide*. New York, NY.: Routledge.

Wilson, E. (1998). *The theatre experience* (7th ed). New York, NY.: McGraw-Hill.

Woolford, J. (2013). *How musicals work*. London: Nick Hern Books.